

REGISTRĒTAS UN NEREGISTRĒTAS KOPDZĪVES FAKTORU SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

Kopsavilkums

Pētījuma mērķis ir apzināt Latvijas cilvēku vērtības un praktiskos apsvērumus un pieredzi, dibinot gan reģistrētu, gan neregistrētu kopdzīvi, kā arī problēmas abas šīs kopdzīves formas izbeidzot. Pētījumam tika atlasīts 41 dalībnieks, kas bija pārtraucis vismaz vienu tādu reģistrētu vai neregistrētu kopdzīvi, kurā ir dzimis vismaz viens bērns. Tas ļāva salīdzināt abu tipu kopdzīves problemātiku un nozīmi, kā arī salīdzināt pētījuma dalībnieku uzskatus ar viņu praktisko pieredzi.

Laulības simboliskā un funkcionālā nozīme krīt. Laulības ir zaudējušas nozīmi kā kopdzīves uzsākšanas punkts. Kopdzīve pēc laulības noslēgšanas tika uzsākta tikai 2 gadījumos. Arī pati kopdzīves uzsākšana visbiežāk nav atsevišķs un izsvērts lēmums attiecībās, bet turpina iemilēšanās, satikšanās un aplidošanas posmu. Laulība tiek skatīta kā formalitāte, kas pašu attiecību dinamiku nemaina. Sievietes kopdzīvei un laulībai piešķir lielāku simbolisku nozīmi. Joprojām spēcīga tradīcija, ko vairākums pētījuma dalībnieku neapstrīd, ir bērna tēva uzvārda došana bērnam. Sievietes uzvārda maiņa nav viennozīmīgi atbalstīta, bet gan laulātie, gan neprecētie pāri norāda, ka dažādi uzvārdi ģimenē rada problēmas sabiedrībā ģimeni nosaukt vienā vārdā.

Faktori attiecību reģistrācijai. Vienošanās par laulību reģistrāciju nav atkarīga no konstantiem faktoriem. Biežāk laulību reģistrē reliģiozi pāri vai tādi, kuru vecāki vai citi radnieki ir reliģiozi, kā arī pāri, kas savu kopdzīvi uzsāk kādu radnieku īpašumā. Šādos gadījumos arī bērna ieņemšana parasti kļūst par iemeslu laulības slēgšanai. Daļa pāru uzsver, ka laulību kādā brīdī gribējis viens no partneriem, bet otrs to nav atbalstījis. Bieži šie periodi mainās, radot partneros aizvainojumus. Visbiežāk sievietes sagaida, ka vīrietis uzņemsies tradicionālo lomu un sievieti baidinās. Dažkārt laulību noslēgšana bijis spontāns un acumirklīgs priekšlikums no viena no partneriem. Atsevišķos gadījumos pāri laulību neslēdz apzināti, jo bijusi iepriekšēja negatīva pieredze, kur tā vai tās šķiršana radījusi sarežģījumus. Kopumā visi pāri atzina, ka laulības statuss kopdzīves attiecību kvalitāti neietekmē un ir formāls solis, attiecību noturību meklējot jūtās, savstarpējā atbildībā, palīdzībā un atbalstā, kas izriet no abu attiecībām.

Šāda izpratne par kopdzīvi lielākajai daļai gan laulāto, gan nelaulāto partneru liek atlikt mantisko jautājumu sakārtošanu, attiecības uzsākot. Jautājot par laulību noslēgšanas iemesliem, visbiežāk tiek minētas izmaksas kāzu rīkošanai un ilgtermiņā sarežģīta attiecību šķiršana. Tomēr faktiskā pāru pieredze rāda, ka tas drīzāk ir populārs iegansts un atruna, jo uzsākot kopdzīvi, lielākā daļa pāru, tai skaitā laulātie, nedomā par mantisko attiecību regulāciju un lēmums laulāties nav saistīts ar finansu līdzekļu pieejamību, bet subjektīvām jūtām un vērtībām. Turklāt kāzas tiek skatīts kā rituāls, kurš neietekmē attiecību kvalitāti, taču atņemtu resursu no citām kopdzīves prioritātēm – mājokļa iekārtošanas un bērnu audzināšanas.

Laulību statuss sniedz maz priekšrocību posmā, kad pāra attiecības ir labas – kopēju uzvārdu un atvieglotu bērna reģistrāciju, citās situācijās radot papildus grūtības, piemēram, darījumos ar īpašumiem. Pētījums rāda, ka laulību statuss netiek skatīts kā priekšrocība nodokļu atvieglojumu sistēmas izmantošanā.

Pāra attiecību regulācija. Lai arī lielākā daļa pētījumā iesaistīto dalībnieku kopdzīvi veidojuši, pildot tradicionālas dzimumu lomas – sievietei rūpējoties par māju un bērniem, bet vīrietim par finansu resursiem mājsaimniecībā, vērojama pieaugoša tendence sievietēm veidot ekonomisku pienesumu mājsaimniecībā un līdzvērtīgi piedalīties tās budžeta veidošanā. Aptuveni trešdaļā gadījumu jauniešiem palīdz vecāki gan nodrošinot dzīvesvietu, gan sniedzot pirmo iemaksu mājokļa kredītam, gan dāvinot sadzīves tehniku. Otrās puses radinieki nereti atbalstu turpina arī pēc kopdzīves izjukšanas, ja tajā radušies bērni. Pētījums liecina, ka visbiežāk savstarpējo mantisko attiecību regulācija kopdzīvē nav pāra prioritāte, tā izriet no tradicionālā lomu modeļa vai blakus apstākļiem, piemēram, lai pasargātu īpašumu no uzņēmējdarbības kredītsaistībām, to noformē uz otra partnera vārda vai noslēdz laulību līgumu. Mantiskās attiecības pāra starpā abās kopdzīves formās regulē kredītsaistības. Tipiski, ka vīrietis parasti ir kredīta ņēmējs, bet sieviete tā galvotāja. Nereti tiek izmantots kopīgs kredīts. Kredītsaistības bieži ilgumā pāraug pāra kopdzīvi, līdz ar to mantas un saistību dalīšana pēc kopdzīves iziršanas ir sarežģīta. Neregistrētā kopdzīve var radīt kopīgas kredītsaistības, bet ne kopmantu Civillikuma izpratnē.

Partneru aizsardzība pēc kopdzīves izbeigšanas. Pētījums rāda, ka laulība nesniedz daudz priekšrocību abu partneru aizsardzībai. Sievietes visbiežāk cieš, ja dzīvesvietas īpašumtiesības ir bijušas noformētas uz dzīvesbiedra vārda, kas visbiežāk notiek, ja ģimene uzņemas tradicionālu lomu modeli. Bieži mājokļa remontā ieguldīti arī sievietes līdzekļi. Sievietes ieguldījums mājsaimniecības uzturēšanā un bērna audzināšanā netiek faktiski un tiesiski atzīts. Šķiršanās laikā tiek iedarbināti tradicionālie lomu modeļi, kur vīrietis pārvalda mantiskos ieguldījumus, bet sieviete uzņemas rūpes par bērnu. Šie lomu modeļi tiek atzīti arī strīdus gadījumos tiesā, priekšroku bērna aizgādības tiesības dodot mātei, bet kopdzīves laikā iegūto īpašumu un mantiskās tiesības atstājot tā galvenajam sagādātajam vīrietim. Vienlaikus aizgādība tiek skatīta šauri, apgādnieka lomas kontekstā – paredzot līdzvērtīgu uzturlīdzekļu maksājumu bērnam, bet neņemot vērā faktu, ka aizgādība prasa ieguldīt ne tikai mantiskus līdzekļus, bet arī cita veida resursus bērna audzināšanā. Vīrieši visbiežāk cieš, zaudējot bērna aizgādības tiesības un nespējot panākt līdzvērtīgas tiesības bērna audzināšanā. Pētījums rāda, ka abi partneri, taču visbiežāk sievietes, pēc abu tipu attiecību šķiršanas cieš no veselības traucējumiem. Sievietēm veselības problēmas rodas no stresa un pārslodzes, cenšoties sakārtot mantiskās attiecības un līdzsvarojot darbu un ģimenes dzīvi.

Abu attiecību šķiršanas centrā nonāk bērns un tā tiesības. Uzturlīdzekļi bērnam nereti ir vienīgais ieguldījums no otra vecāka, ko tiesīgs pieprasīts vecāks, kura aizgādībā bērns nodots. Pētījums rāda, ka vecāki, kārtojot mantiskās attiecības, manipulē ar bērnu, ar piekļuves liegšanu bērnam mēģinot kārtot savstarpējās mantiskās attiecības. Pētījuma dalībnieki cita starpā min, ka šķiršanās bērnam radījusi stresu un veselības problēmas. Atzinīgi tiek vērtēti notāra pakalpojumi, šķirot laulību un vienojoties par bērnu. Tāpat advokāta pakalpojumi atvieglo pāra vienošanos.

Pētījums rāda, ka ir zudusi funkcionāla atšķirība starp neregistrētu kopdzīvi un laulību, kas arī rada plašu attieksmju un izvēļu diapazonu attiecībā pret laulību. Faktiskas kopdzīves atzišana ļautu labāk atbalstīt ģimenes krīzes situācijās, nosedzot visu ģimenes izveides ciklu.